

Rapportage Integrale telling zomerganzen Zuid-Holland 2016 Resultaten en aanbevelingen

D. Keuper, L. Lageschaar en A. Guldemond

Rapportage integrale telling zomerganzen Zuid-Holland 2016

Resultaten en aanbevelingen

Abstract: Op 16 juli 2016 is de jaarlijkse zomerganzentelling in Zuid-Holland gehouden. Dit jaar zijn in totaal 133.859 ganzen geteld, 1,4% meer dan vorig jaar. De meest talrijke soort was met 78.859 dieren de grauwe gans. Met afstand gevolgd door de brandgans (20.374 dieren), Canadese gans (20.294 dieren) en nijlgans (11.275 dieren). Vergelikt men gebieden die zowel in 2016 als in 2015 zijn geteld, dan is het aantal grauwe ganzen met 5% gestegen en het aantal Canadese ganzen met 27%. Het aantal brandganzen daalde daarentegen met 16%. Het aantal nijlganzen daalde met 12% ten opzichte van 2015.

Opdrachtgever: Provincie Zuid-Holland
Auteurs: D. Keuper, L. Lageschaar, A. Guldemond (CLM)
Fotografie: Foto's voorkaft: Dirk Keuper
Publicatiernr.: CLM-914

provincie **HOLLAND**
ZUID

© november 2016 CLM

CLM Onderzoek en Advies

Postbus:

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres:

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

F 0345 470 799

www.clm.nl

Inhoud

1 Inleiding	3
2 Aanpak	4
2.1 Telprotocol	4
2.2 Verwerking telgegevens	4
3 Resultaten telling 16 juli 2016	6
3.1 Aantal ganzen	6
3.2 Vergelijking aantal ganzen per gebiedscategorie en per regio	14
3.3 Vergelijking aantallen ganzen met vorige telling	15
4 Kwaliteit van telling	19
4.1 Telmethode en verwerking telgegevens	19
4.2 Mate van gebiedsdekking van de telling	19
4.3 Dubbeltellingen	20
4.4 Kwaliteit telling ten opzichte van 2015	20
5 Aanbevelingen	21
5.1 Ontbrekende gebieden	21
Bronnen	22
Bijlagen	23
Bijlage 1 Telprotocol met telformulier	24
Bijlage 2 Vergelijking aantal getelde ganzen per WBE	37
Bijlage 3 Vergelijking aantal getelde ganzen per regio met faunabeheerplan	38

1

Inleiding

Om schade toegebracht door overzomerende ganzen te beperken worden maatregelen genomen. Dit is opgenomen in het Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2014-2019 (Visser et al., 2014) van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland en goedgekeurd door provincie Zuid-Holland. In het Faunabeheerplan ganzen is onder meer vastgelegd waar schade wordt ondervonden en hoe dit voorkomen dan wel beperkt kan worden. Doelstelling van het faunabeheer beschreven in het faunabeheerplan is de populatie overzomerende ganzen te reduceren en op een lager niveau te stabiliseren. Om het gevoerde beleid te kunnen monitoren en evalueren is het noodzakelijk inzicht te krijgen in het aantal overzomerende ganzen en de ontwikkeling van die aantallen.

Op 16 juli 2016 zijn de provinciale tellingen van zomerganzen¹ uitgevoerd, zo ook in Zuid-Holland. Hierbij is een uniform telprotocol en telformulier voor alle provinciale tellingen van zomerganzen gebruikt (bijlage 1 en 2). Dit telprotocol komt overeen met het protocol dat afgelopen jaren in Zuid-Holland is gebruikt. In Zuid-Holland wordt de telling georganiseerd en de telresultaten verzameld door de Faunabeheereenheid Zuid-Holland en opgeslagen in hun digitale registratiesysteem Dora.

Provincie Zuid-Holland heeft CLM gevraagd de integrale telling van zomerganzen te rapporteren voor de hele provincie, op dezelfde wijze als voorgaande jaren (Tolkamp & Guldmond, 2009; Visser et al., 2010; Den Hollander & Visser, 2011 en 2012; Keuper & Visser, 2013 en 2014 en Keuper, 2015). Dit rapport beschrijft de aanpak en de resultaten van de telling in 2016.

¹ Er wordt in het rapport gesproken over zomerganzen en overzomerende ganzen. Dit zijn alle jaarrondganzen, die hier broeden en (vrijwel) het hele jaar hier verblijven. In de winter komen hier trekganzen bij.

2

Aanpak

2.1

Telprotocol

Er is geteld volgens een vast telprotocol om te zorgen dat alle tellers op dezelfde manier tellen en op dezelfde tijd starten. Per wildbeheereenheid (WBE) is één telcoördinator aangesteld en bij de terreinbeherende organisatie (TBO) per regio/ district één telcoördinator. De FBE heeft de telling gecoördineerd.

In het telprotocol staat het volgende beschreven over het uitvoeren van de telling:

- Teldatum op de derde zaterdag in juli.
- Telperiode is van 09.30 tot maximaal 16.00 uur. Bij voorkeur alleen in de ochtend.
- Vlakdekkende telling in telgebieden. Dus gebied wordt geheel doorkruist.
- Ganzen buiten het telgebied worden niet geteld.
- Probeer verstoring van ganzen te vermijden.
- Telgroep bestaat uit minstens twee, liefst drie tellers. Indien van toepassing een gemengde groep van WBE-leden en terreinbeheerders.
- Alle ganzen (oude en jonge) worden geteld, ongeacht de soort.
- Hybriden tellen we mee onder 'overige ganzen/ soepgans'.
- Overvliegende dieren worden NIET meegeteld.
- Net landende (invallende) vogels worden wel geteld (behalve als men zeker weet dat de groep al geteld is), opvliegende vogels worden eveneens geteld.
- Groepen >50 stuks: invullen bij "groepen (> 50 ganzen)" en op kaart markeren met een volgnummer.
- Losse individuen en groepen <50: invullen bij "aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)".
- "0" wordt ingevuld, indien van een soort of van alle soorten geen vogels zijn gezien.
- Vul "telling niet uitgevoerd" in, indien een telsector niet is geteld.
- Tijdsbesteding per telgebied wordt (jaarlijks) vergelijkbaar gehouden.
- Alle vervoermiddelen zijn toegestaan. De grote wateren, zoals Haringvliet en Hollands Diep en enkele grote plassen buiten de Zuid-Hollandse eilanden worden per boot geteld.
- Kennis van het terrein is belangrijk. Daarom tellen die personen die bekend zijn in het telgebied.
- Uitrusting: verrekijker, telformulieren, kaart van het te tellen gebied, de handleiding. Verder zijn handig: telescoop, vogelgids en handteller.

2.2

Verwerking telgegevens

De telgegevens (incl. die van natuurgebieden en grote wateren) zijn per WBE ingevoerd in Dora, het digitale registratiesysteem van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland. De gegevens zijn door de telcoördinator van de WBE ingevoerd per telsector. Iedere WBE is ingedeeld in verschillende

telsectoren (deelgebieden), die door een (groep van) teller(s) wordt geteld. Natuurgebieden en grote wateren zijn als aparte telsector opgenomen. De natuurgebieden zijn de gebieden van de TBO's. Onder de 'grote wateren' vallen gebieden in de Delta, namelijk het Haringvliet, Greveling en Krammer Volkerak, die via boottellingen of vanaf de dijk zijn gemonitord. Het 'overige gebied' is het telgebied dat niet behoort tot de genoemde categorieën. Daaronder valt als belangrijkste het agrarisch gebied en daarnaast ook de recreatiegebieden, het havengebied van Rotterdam en kleine binnenwateren, rivieren en kanalen.

Via Dora is het mogelijk om per telsector het totaal aantal ganzen of per soort totalen op te vragen.

3

Resultaten telling 16 juli 2016

De telling is op 16 juli 2016 uitgevoerd door de wildbeheereenheden, de terreinbeherende organisaties Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Zuid-Hollands Landschap, Groenservice Zuid-Holland en Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid.

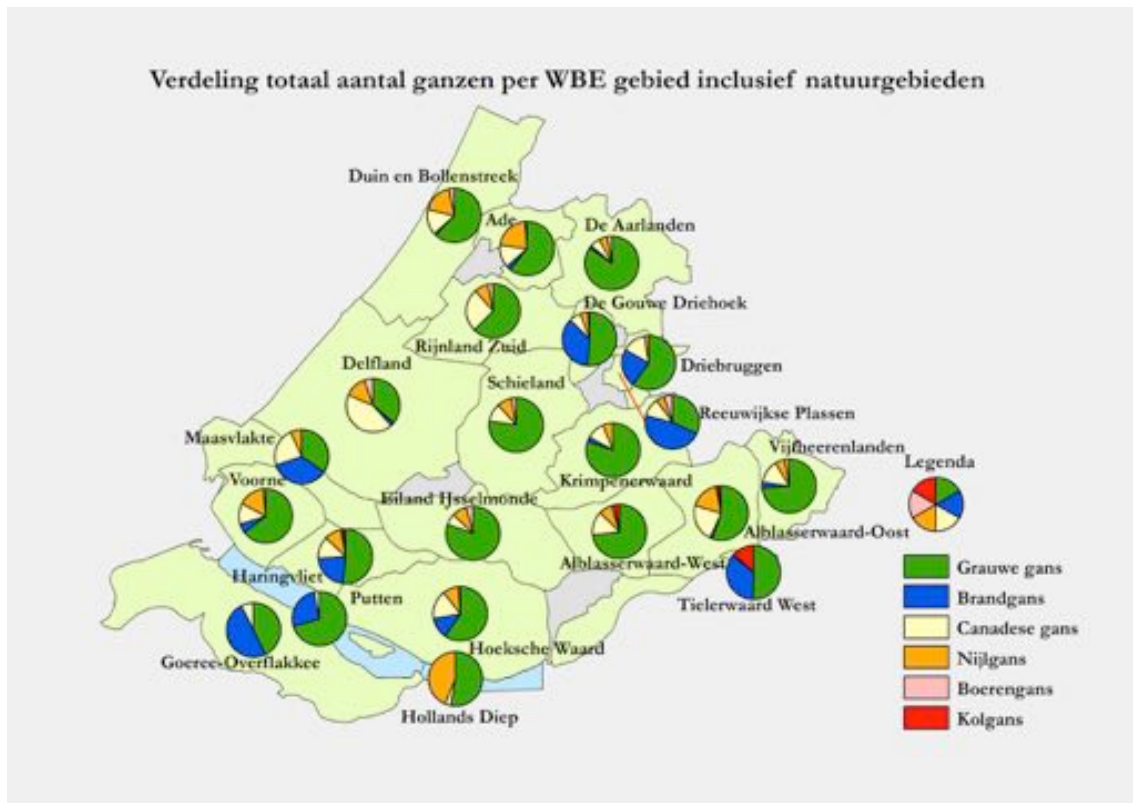
In dit hoofdstuk worden de getelde aantallen ganzen per soort en per telgebied weergegeven en vergeleken met de telling van 2015. De indeling in telgebieden is gebaseerd op de indeling van de WBE's binnen Zuid-Holland. In telgebieden kunnen naast 'overig gebied' ook natuurgebieden en grote wateren liggen.

3.1 Aantal ganzen

Het totaal in Zuid-Holland getelde ganzen per soort is weergegeven in tabel 3.1. Er zijn 133.859 ganzen geteld. Figuur 3.1 geeft de verdeling over de verschillende ganzensoorten per WBE en grote wateren (Hollands Diep en Haringvliet).

Tabel 3.1 Totaal aantal getelde ganzen per soort in de provincie Zuid-Holland (telling 16 juli 2016).

Soort	Aantal
Grauwe gans	78.859
Brandgans	20.374
Canadese gans	20.294
Nijlgans	11.275
Boerengans	2.469
Kolgans	521
Indische gans	67
Totaal	133.859

Figuur 3.1 De verhouding van aantallen en soorten ganzen in de telgebieden van Zuid-Holland, inclusief natuurgebieden en grote wateren.

De aantallen per telgebied staan in tabel 3.2. Tenslotte worden de aantallen per soort weergegeven in de figuren 3.2 tot en met 3.8 om de verspreiding van de soorten over de provincie in kaart te brengen.

Grauwe gans

De grauwe gans komt overal in grote aantallen voor en is in veel telgebieden de meest voorkomende gans. De meeste grauwe ganzen zijn geteld in de Hoeksche Waard: ca. 16% (12.195 exemplaren), ca. 13% (10.037 exemplaren) op Goeree-Overflakkee en ca. 13% (9.916 exemplaren) in de Krimpenerwaard. In totaal zijn er 78.859 grauwe ganzen geteld.

Brandganzen

Het belangrijkste gebied van de brandganzen in Zuid-Holland is de Delta (Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en Putten). Goeree-Overflakkee is met 11.498 exemplaren (ca. 56%) van het totaal aan getelde brandganzen het belangrijkste gebied. In de Hoeksche Waard zijn 2.483 exemplaren (ca. 12%) geteld en op Putten 1.806 (ca. 9%).

Buiten de Delta zijn in de omgeving van de Reeuwijkse plassen relatief veel brandganzen aangetroffen (1.877 exemplaren in Driebruggen, de Gouwe Driehoek en Reeuwijkse Plassen). Daarnaast is de Maasvlakte een belangrijk gebied voor de brandganzen (919 exemplaren). In totaal zijn 20.374 brandganzen geteld.

Canadese ganzen

De getelde Canadese ganzen waren vermoedelijk voor het overgrote deel grote Canadese ganzen. De kleine Canadese gans is minder talrijk in Nederland (landelijke telresultaten van Sovon (2011) tonen aan dat circa 5% van de getelde Canadese ganzen een kleine Canadese gans is). In Delfland zijn met 4.945 stuks de meeste Canadese ganzen geteld. Dit is ca. 24% is van het totaal aantal getelde Canadese ganzen. Tweede met ca. 16% van de Canadese ganzen is de Hoeksche Waard (3.224 ex.). In totaal zijn 20.294 Canadese ganzen geteld.

Nijlgans

Net als vorig jaar zijn in de Hoeksche Waard de meeste nijlganzen geteld (2.005 exemplaren, ca. 18%). Daarnaast waren Delfland (1.531 ex., ca. 14%), Ade (1.161 ex., ca. 10%) en Alblasserwaard-Oost (1.030 ex., ca. 9%) belangrijke verblijfplaatsen voor de nijlgans tijdens de telling. In totaal zijn 11.275 nijlganzen geteld.

Boerengans

De verwilderde boerengans (of soepgans) is soms moeilijk in het veld te onderscheiden van de grauwe gans doordat ze hybridiseren. De boerengans is de gedomesticeerde vorm van de grauwe gans waarmee is gefokt. De verwilderde kruisingen tussen wilde grauwe ganzen en tamme boerenganzen lijken soms erg op de grauwe gans maar worden wel tot de soepganzen gerekend (Van der Jeugd & de Boer, 2006). Mogelijk is daardoor een deel van de soepganzen als grauwe gans geteld. Vooral in Delfland (629 ex., ca. 26%), op Eiland IJsselmonde (262 ex., ca. 11%) en in de Hoeksche Waard (248 ex., ca. 10%) zijn veel soepganzen geteld. In totaal zijn 2.469 verwilderde boerenganzen geteld.

Kolganzen

Kolganzen komen voornamelijk voor in Tielerswaard West (met 158 exemplaren ca. 30% van het totaal aantal getelde kolganzen). Ook in Putten (124 ex., ca. 24%) en Alblasserwaard-Oost (116 ex., ca. 22%) komen relatief veel kolganzen voor. In totaal zijn 521 kolganzen geteld.

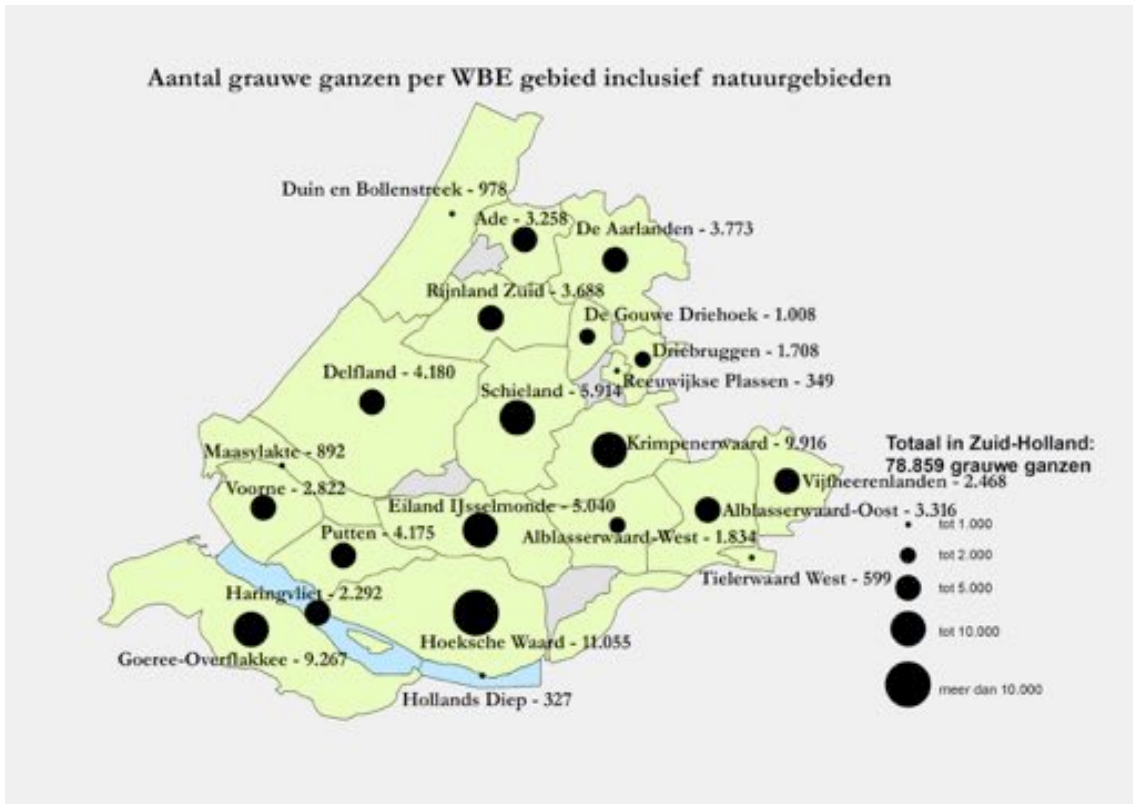
Indische gans

Naast bovengenoemde soorten zijn ook minder talrijke soorten geteld. In de Gouwe Driehoek werden dit jaar 17 Indische ganzen geteld (ca. 25% van het aantal in Zuid-Holland). In Rijnland-Zuid werden dit jaar 15 Indische ganzen geteld. In de Aarlanden werden 13 exemplaren geteld (19% van het totaal in de provincie). In totaal zijn 67 Indische ganzen geteld.

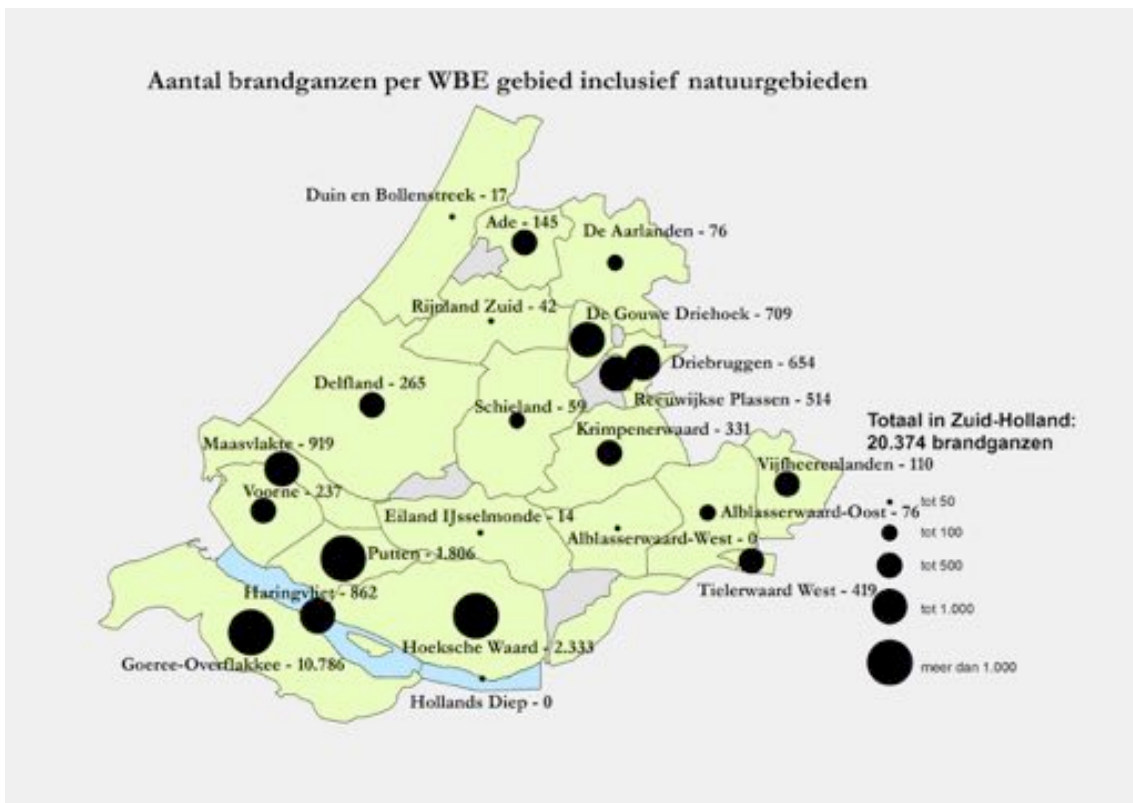
Tabel 3.2 Aantallen ganzen per soort in natuurgebieden, grote wateren en overig gebied (zie 2.2. voor omschrijving van deze termen).

	Grauwe gans	Brand- gans	Canadese gans	Nijl- gans	Boeren- gans	Kol- gans	Indische gans
Natuurgebieden							
Ade	893	132	117	366	42	0	0
Alblasserwaard-Oost	402	25	65	55	35	0	0
De Aarlanden	1.087	10	101	28	13	0	0
Delfland	1.165	0	625	56	31	0	0
Duin en Bollenstreek	19	0	50	13	24	0	0
Goeree-Overflakkee	3.388	6.492	1.535	150	98	0	0
Hoeksche Waard	662	1.351	164	37	0	2	0
Krimpenerwaard	3.918	178	731	143	71	0	0
Putten	2.108	1.275	295	450	0	98	0
Rijnland Zuid	127	0	336	8	0	0	0
Schieland	2.342	12	371	22	4	0	0
Voorne	2.222	230	427	601	5	0	0
Totaal natuurgebieden	18.333	9.705	4.817	1.929	323	100	0
Open water							
Hollands Diep	327	0	23	271	5	0	0
Haringvliet	2.292	862	100	2	20	0	0
Totaal open water	2.619	862	123	273	25	0	0
Overig gebied							
Ade	2.365	13	624	795	23	0	0
Alblasserwaard-Oost	2.914	51	1.310	975	36	116	1
Alblasserwaard-West	1.834	0	355	197	43	83	2
De Aarlanden	2.686	66	159	189	125	4	13
De Gouwe Driehoek	1.008	709	140	86	22	0	17
Delfland	3.015	265	4.320	1.475	598	0	2
Driebruggen	1.708	654	406	74	0	0	0
Duin en Bollenstreek	959	17	190	274	26	0	0
Eiland IJsselmonde	5.040	14	400	559	262	1	0
Goeree-Overflakkee	5.879	4.294	61	64	6	0	0
Hoeksche Waard	10.393	982	3.007	1.697	223	0	8
Krimpenerwaard	5.998	153	615	627	36	0	0
Maasvlakte	892	919	602	174	15	0	0
Putten	2.067	531	767	385	82	26	5
Reeuwijkse Plassen	349	514	122	52	58	0	4
Rijnland Zuid	3.561	42	1.201	489	190	29	15
Schieland	3.572	47	466	655	229	1	0
Tielerwaard West	599	419	12	7	3	158	0
Vijfheerenlanden	2.468	110	469	207	84	3	0
Voorne	600	7	128	92	60	0	0
Totaal overig gebied	57.907	9.807	15.354	9.073	2.121	421	67
Eindtotaal	78.859	20.374	20.294	11.275	2.469	521	67

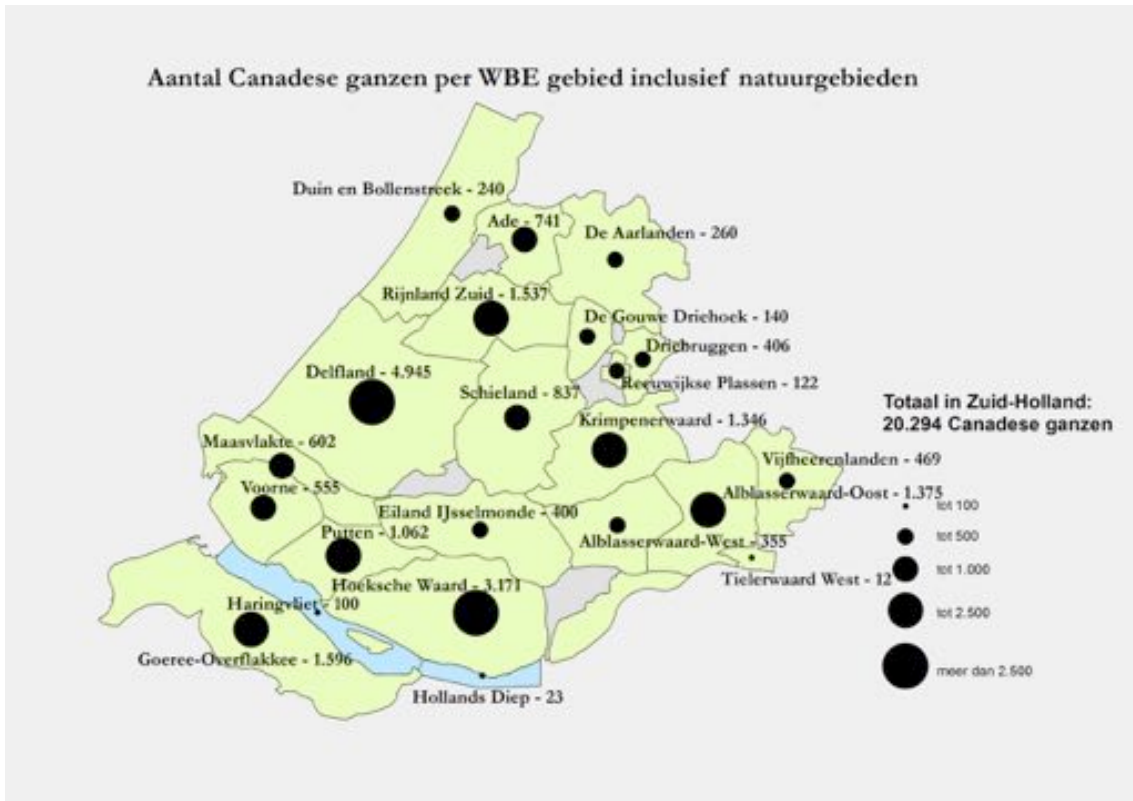
Op de volgende pagina's staan in de figuren 3.2 tot en met 3.8 de aantallen en verspreiding weergegeven voor de verschillende ganzensoorten in Zuid-Holland per WBE, inclusief de daar liggende natuurgebieden, en voor grote wateren.

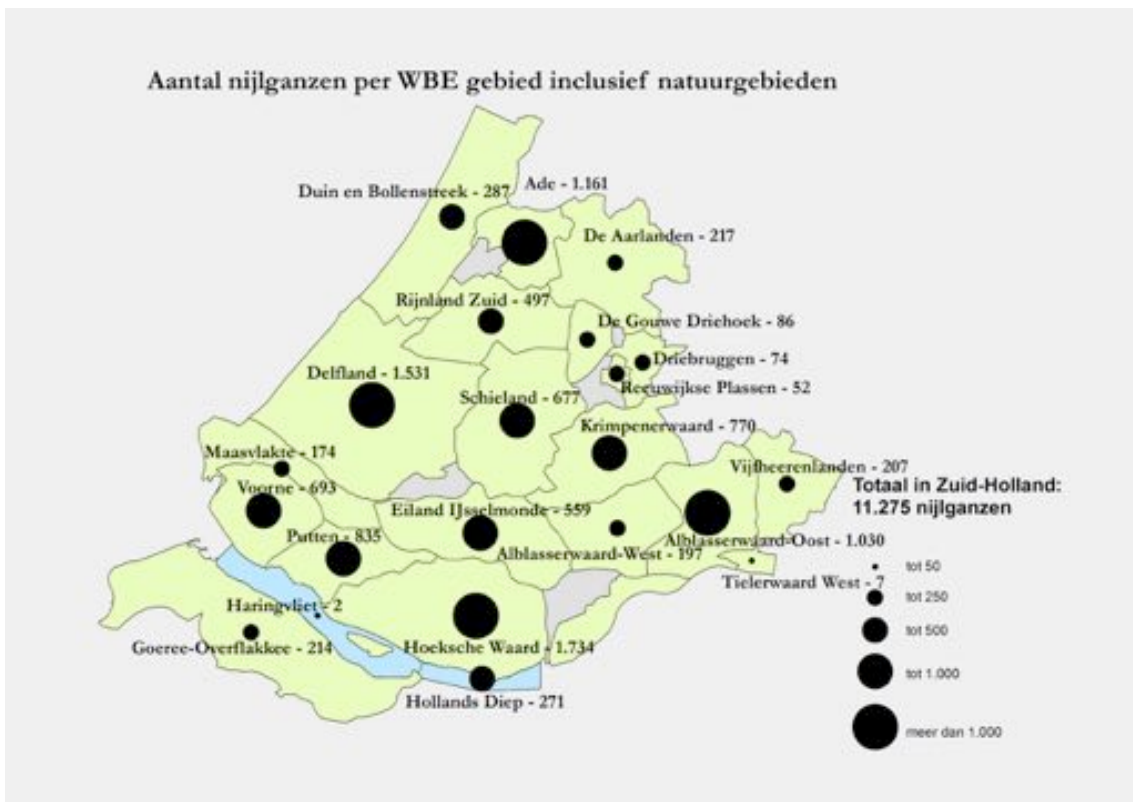
Figuur 3.2 Aantal grauwe ganzen per telgebied

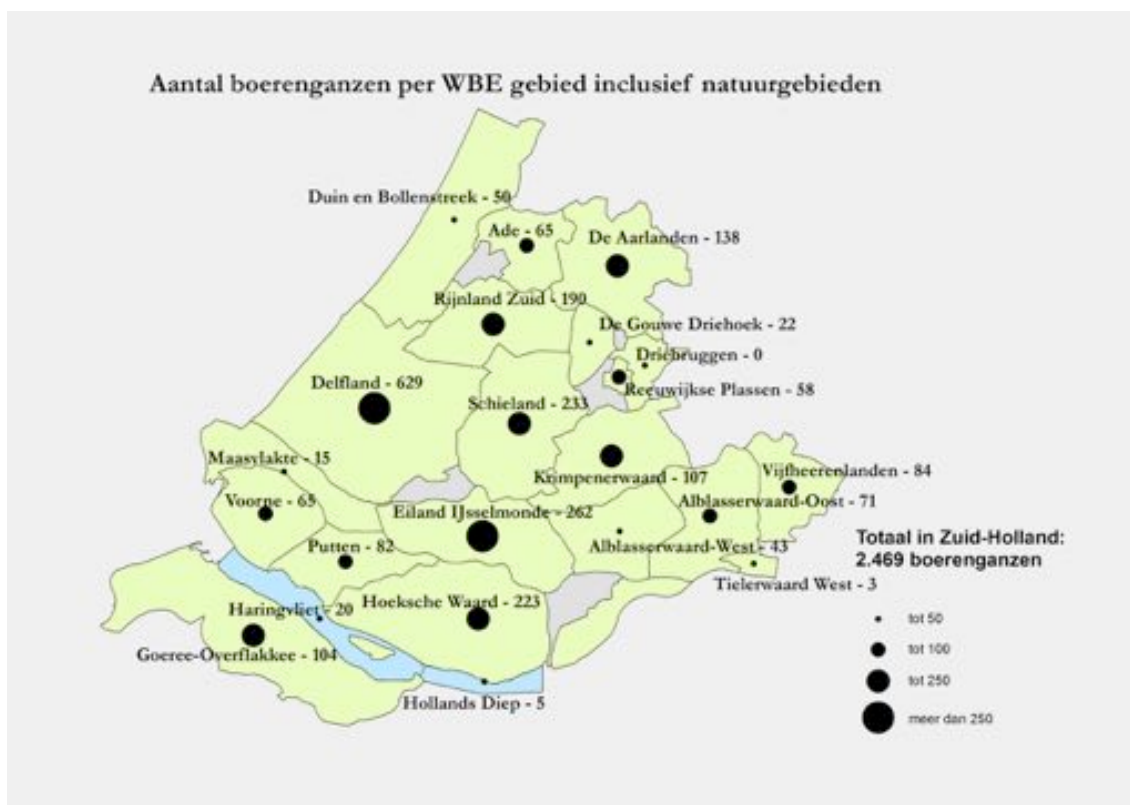
Figuur 3.3 Aantal brandganzen per telgebied

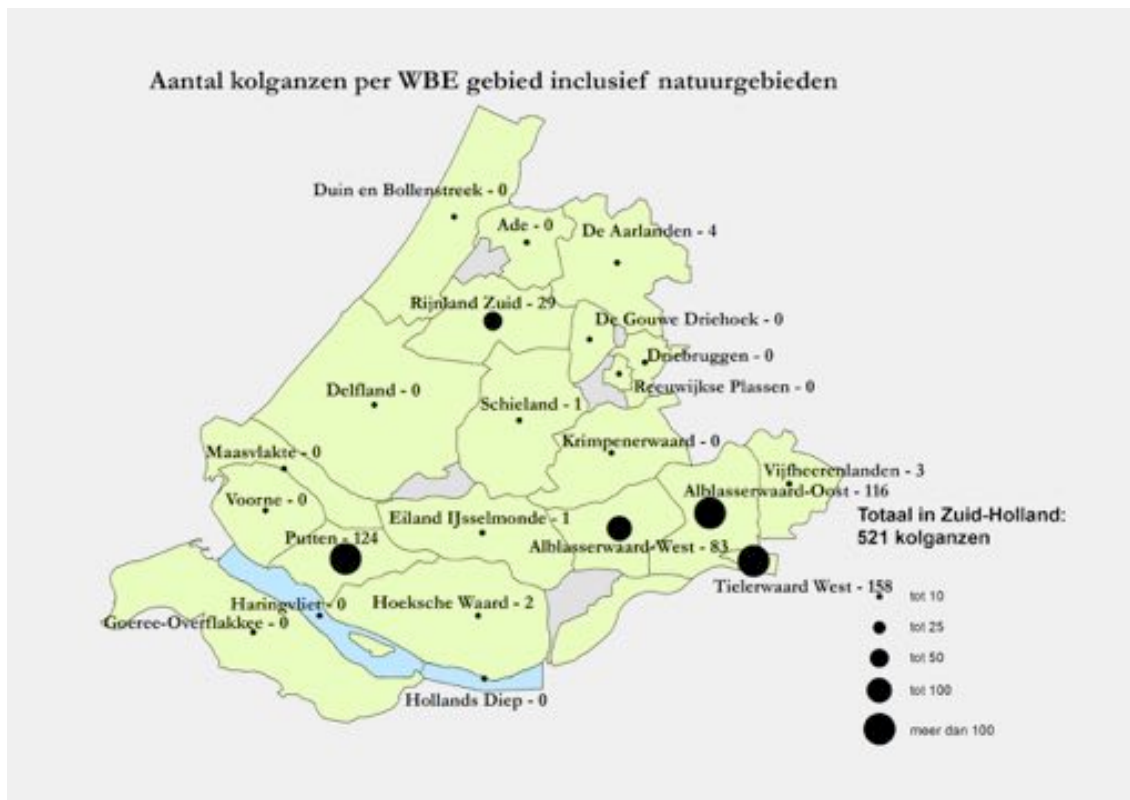
Figuur 3.4 Aantal Canadese ganzen per telgebied

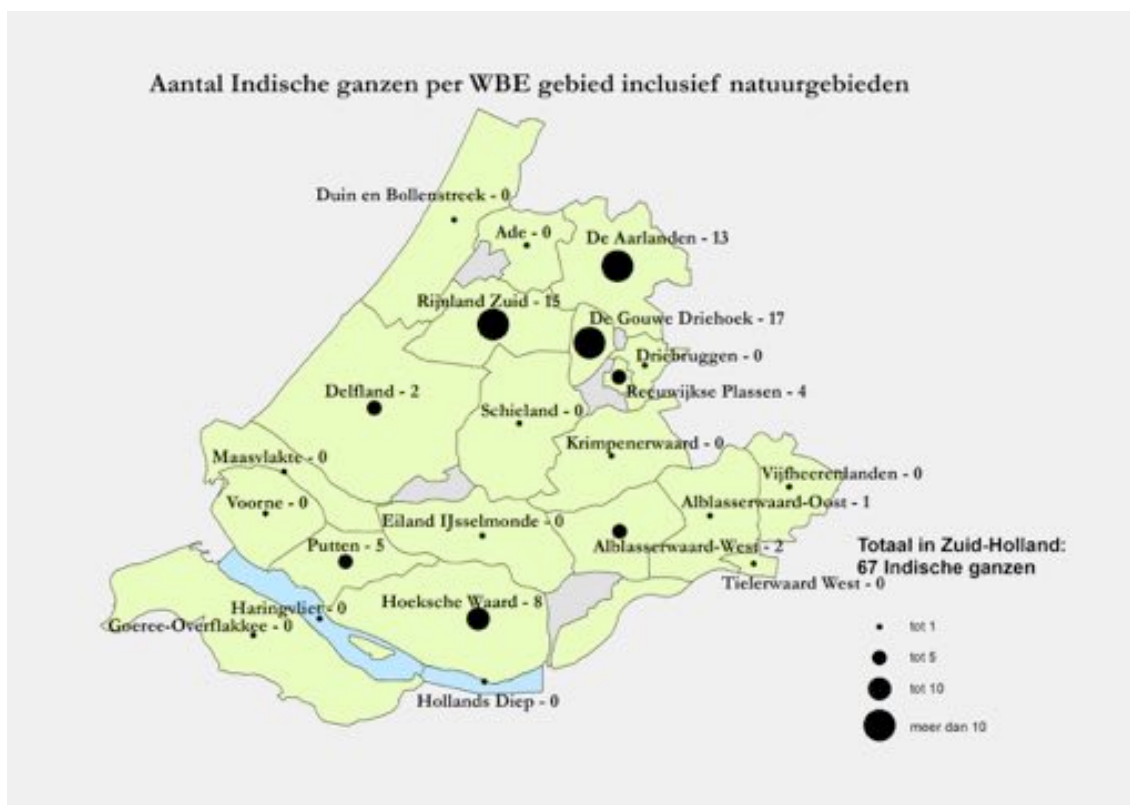
Figuur 3.5 Aantal nijlganzen per telgebied

Figuur 3.6 Aantal boerenganzen per telgebied.

Figuur 3.7 Aantal kolganzen per telgebied.

Figuur 3.8 Aantal Indische ganzen per telgebied.

Telling grote wateren

Grevelingen is op een afwijkende teldatum geteld en de telgegevens zijn niet bekend. Krammer en Volkerak zijn op de juiste teldatum geteld, maar deze gegevens zijn vanaf de dijk verzameld, dus inclusief het buitendijkse natuurgebied. De gegevens zijn niet meer te splitsen in 'natuurgebied' en 'open water'. Daarom zijn ze in de rapportage meegenomen onder 'natuurgebied' van de WBE Goeree-Overflakkee.

De telling op het Haringvliet werd door de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid op 16 juli uitgevoerd. De gegevens zijn aan de aangrenzende WBE's geleverd en in Dora verwerkt.

Aantallen per WBE zonder aantallen op open water

In tabel 3.3 staan de totalen per WBE weergegeven inclusief de natuurgebieden die daar in liggen. De gegevens van de tellingen op open water zijn buiten beschouwing gelaten.

Tabel 3.3: Aantallen ganzen per WBE

WBE	Grauwe gans	Brand- gans	Canadese gans	Nijl- gans	Boeren- gans	Kol- gans	Indische gans	Totaal
Ade	3.258	145	741	1.161	65	0	0	5.370
Alblasserwaard-Oost	3.316	76	1.375	1.030	71	116	1	5.985
Alblasserwaard-West	1.834	0	355	197	43	83	2	2.514
De Aarlanden	3.773	76	260	217	138	4	13	4.481
De Gouwe Driehoek	1.008	709	140	86	22	0	17	1.982
Delfland	4.180	265	4.945	1.531	629	0	2	11.552
Driebruggen	1.708	654	406	74	0	0	0	2.842
Duin en Bollenstreek	978	17	240	287	50	0	0	1.572
Eiland IJsselmonde	5.040	14	400	559	262	1	0	6.276
Goeree-Overflakkee	9.267	10.786	1.596	214	104	0	0	21.967
Hoeksche Waard	11.055	2.333	3.171	1.734	223	2	8	18.526
Krimpenerwaard	9.916	331	1.346	770	107	0	0	12.470
Maasvlakte	892	919	602	174	15	0	0	2.602
Putten	4.175	1.806	1.062	835	82	124	5	8.089
Reeuwijkse Plassen	349	514	122	52	58	0	4	1.099
Rijnland Zuid	3.688	42	1.537	497	190	29	15	5.998
Schieland	5.914	59	837	677	233	1	0	7.721
Tielerwaard West	599	419	12	7	3	158	0	1.198
Vijfheerenlanden	2.468	110	469	207	84	3	0	3.341
Voorne	2.822	237	555	693	65	0	0	4.372
Eindtotaal	76.240	19.512	20.171	11.002	2.444	521	67	129.957

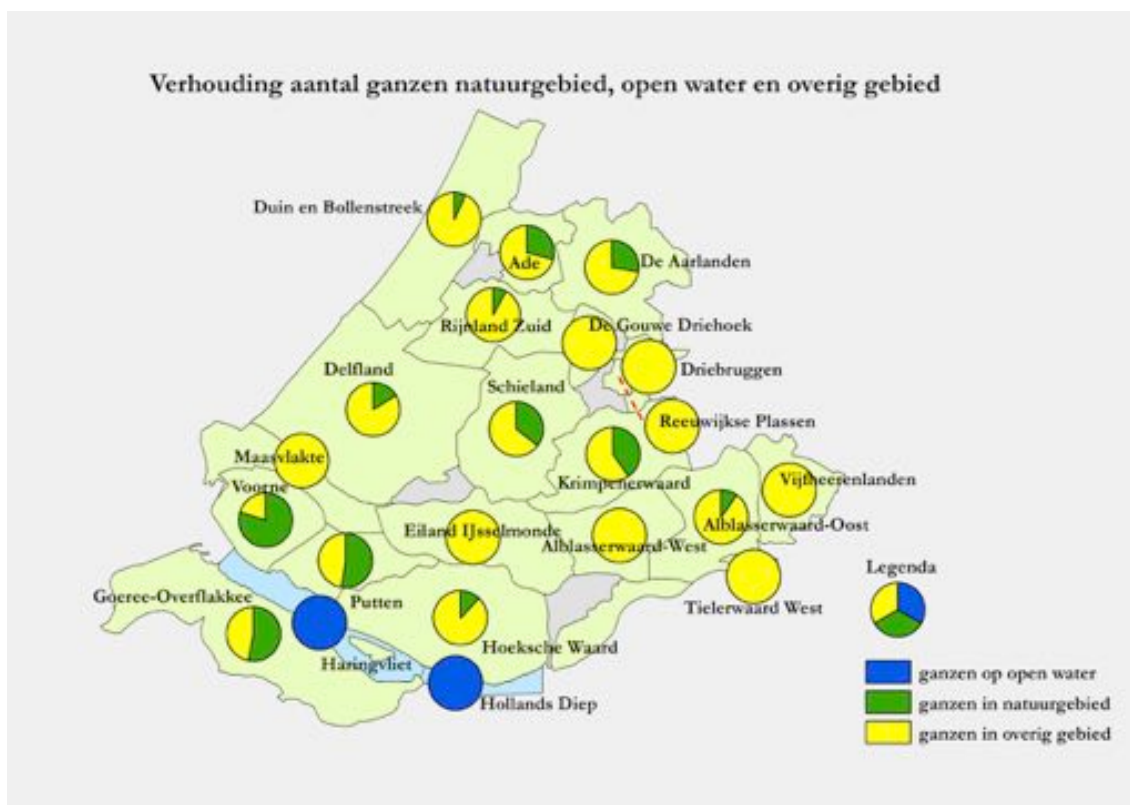
3.2

Vergelijking aantal ganzen per gebiedscategorie en per regio

In deze vergelijking wordt onderscheid gemaakt in natuurgebieden, grote wateren (in de Delta) en overige gebieden. Deze overige telgebieden worden voor het grootste deel agrarisch gebruikt (weiland of akkerland). Uitzonderingen zijn: de Reeuwijkse plassen dat vanzelfsprekend voor het grootste deel uit plassen bestaat, Delfland dat voor een deel uit kassengebied bestaat en de Maasvlakte waar ook het Rotterdamse havengebied in ligt.

In totaal zijn circa 26% van de ganzen in Zuid-Holland waargenomen in de natuurgebieden, op de grote wateren 3% en in het overig gebied 71%. Deze verhouding lijkt ten opzichte van vorig jaar licht verschoven van grote wateren naar natuurgebied (in 2015 resp. 30%, 0,2% en 70%). Dit wordt onder meer veroorzaakt doordat het open water van Krammer en Volkerak vanaf het land is geteld en er geen onderscheid meer kon worden gemaakt tussen open water en natuurgebied. De aantallen zijn bij natuurgebied gerekend. Er is dus in 2016 minder aan open wateren toegerekend dan in het jaar ervoor.

In 2016 zijn van de grote wateren het Hollands Diep en het Haringvliet op de vastgestelde teldatum geteld vanaf het water. Krammer en Volkerak zijn vanaf de kant geteld, deze gegevens zijn verwerkt onder de land-tellingen (natuurgebied), omdat het de dieren op het open water tot aan de dijk betreft. Figuur 3.9 geeft de verhouding weer van de totalen aan ganzen in de drie gebiedscategorieën (natuurgebied, overig gebied, open water).

Figuur 3.9 Verhouding totaal aantal ganzen in de drie gebiedscategorieën.

De provincie Zuid-Holland is ingedeeld in vier regio’s. Deze regio’s hebben elk een eigen regioplan binnen het faunabeheerplan ganzen. In aansluiting op deze indeling geeft tabel 3.4 de aantallen per regio weer (alle gebiedscategorieën). Daarnaast vallen de drie noordelijke WBE’s van de regio Zuid-Holland-Noord onder de 20-km zone rond Schiphol, zoals omschreven in het [Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015-2020](#). In verband met de vliegveiligheid wordt de ganzenpopulatie hier intensief beheerd. Ook de aantallen voor de Schiphol zone worden weergegeven in tabel 3.4.

Tabel 3.4: aantal ganzen per soort en regio

Regio	Grauwe gans	Brand-gans	Canadese gans	Nijl-gans	Boeren-gans	Kol-gans	Indische gans
Zuid-Holland-Noord	14.762	2.157	3.446	2.374	523	33	49
Delfland en Schieland	10.094	324	5.782	2.208	862	1	2
Veenweiden	18.133	936	3.557	2.211	308	360	3
Noordelijke Delta	35.870	16.957	7.509	4.482	776	127	13
Schiphol zone	8.009	238	1.241	1.665	253	4	13

3.3 Vergelijking aantallen ganzen met vorige telling

Om een zuivere vergelijking te maken tussen de tellingen uit 2015 en 2016 zijn alleen die telsectoren meegenomen die in beide jaren gebiedsdekkend zijn geteld. In beide jaren zijn binnen de meeste WBE’s dezelfde telsectoren geteld.

In 2016 zijn enkele gebieden in Rijnland Zuid niet geteld. Het gaat hier om kleinere gebieden van Staatsbosbeheer verdeeld over de WBE én de hele strook van de WBE die noord-westelijk van de A4 ligt. Hier liggen onder andere het Leidschendammerhout, de Vogelplas Starrevaart, park Vlietland en de Oostvlietpolder.

In Driebruggen zijn het Goudse Hout en het Reeuwijkse Hout niet geteld (beiden GZH).

In de Hoeksche Waard zijn dit jaar de Korendijkse Slikken (Natuurmonumenten) en de Oude Maas (Staatsbosbeheer) niet geteld. Van Grevelingen zijn geen gegevens bekend.

Een overzicht van de gebieden opgenomen in de vergelijking staat in bijlage 3.

In tabel 3.5 zijn de aantallen weergegeven per soort en per jaar (2015 en 2016) voor de gebieden die vergeleken kunnen worden. In de laatste regel zijn ter illustratie ook de aantallen gegeven voor alle telgebieden samen, dus inclusief de hierboven genoemde uitgesloten gebieden.

Tabel 3.5 Vergelijking aantallen ganzen tussen de telling van 2015 en 2016. De vergelijking betreft alleen de gebieden die in beide jaren gebiedsdekkend zijn geteld (Keuper, 2015).

Soort	Vergelijkend aantal		Verandering over de periode 2015-2016	
	18-07-15	16-07-16	Aantal	Percentage
Grauwe gans	71.675	75.165	3.490	5%
Brandgans	23.314	19.490	-3.824	-16%
Canadese gans	15.337	19.540	4.203	27%
Nijlgans	12.180	10.704	-1.476	-12%
Boerengans	2.196	2.447	251	11%
Kolgans	1.246	521	-725	-58%
Indische gans	230	67	-163	-71%
Totaal	126.178	127.934	1.756	1,4%
Totaal alle telgebieden*	131.914	133.859	1.945	1,5%

* Geen zuivere vergelijking, zie tekst.

De vergelijking is ondanks deze werkwijze niet geheel zuiver, omdat ganzen op het open water van Krammer en Volkerak meegeteld zijn bij de natuurgebieden van Goeree-Overflakkee. Dit veroorzaakt een lichte overschatting van het aantal dieren in 2016.

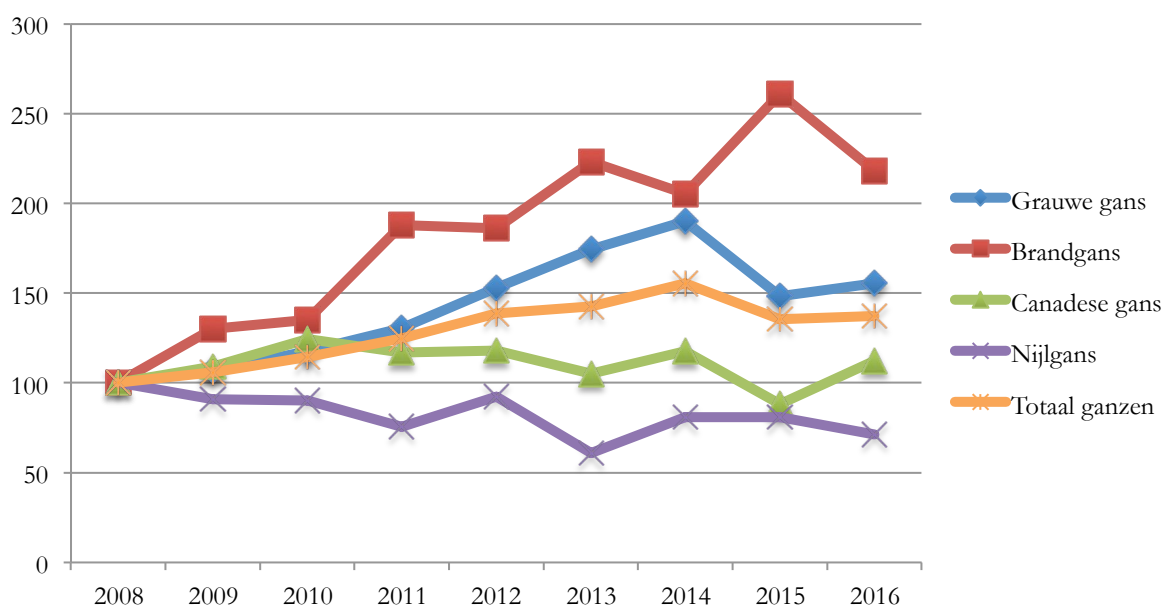
De vergelijking laat zien dat het totaal aantal ganzen in 2016 licht is toegenomen met 1,4% ten opzichte van 2015. Opvallend zijn vooral de grote verschuivingen in aantallen bij de brandgans en de nijlgans (daling) en de Canadese gans (stijging).

De grauwe gans wordt al jaren intensief beheerd in het noorden van Zuid-Holland in verband met de 20-km zone van Schiphol. Dit om de vliegveiligheid te waarborgen. In de drie noordelijke WBE's zijn in 2015 in totaal 3.111 grauwe ganzen minder waargenomen dan in 2014 (zie voor veranderingen per regio bijlage 4).

Op Goeree-Overflakkee zijn in 2016 veel minder grauwe ganzen geteld dan in 2015 (-3.285 ex. of -26%) In Schieland is het aantal grauwe ganzen bijna verdubbeld van 2.858 naar 5.914 exemplaren. De daling van het aantal brandgans is voor ongeveer de helft te herleiden naar de stand in de Hoeksche Waard. Zijn er in 2015 nog 4.964 exemplaren geteld, in 2016 zijn het in de zelfde gebieden nog maar 2.333 exemplaren. De stijging in de stand van de Canadese gans is niet toe te schrijven aan de ontwikkeling in specifieke gebieden. De dieren zijn gelijkmatig over de provincie verdeeld en in enkele gebieden stijgt het aantal terwijl het in andere daalt.

Kolgans en Indische gans zijn beide flink in aantallen afgenomen.

In figuur 3.10 is de populatieontwikkeling weergegeven in Zuid-Holland. De procentuele verandering tussen twee jaren is gebaseerd op telsectoren die beide jaren zijn geteld. De daarop volgende tabel 3.6 geeft de verandering tussen de jaren 2015 en 2016 in meer detail weer. De grote wateren zijn hierin dus niet meegenomen, behalve Hollands Diep. De populatie van het totaal aantal ganzen (inclusief boerengans, kolgans en Indische gans) lijkt nagenoeg onveranderd. Het aantal grauwe ganzen is licht gestegen, het aantal Canadese ganzen neemt weer toe. Het aantal nijlgans is licht afgenomen en het aantal brandgans is sterk gedaald.

Figuur 3.10 Populatieontwikkeling overzomerende ganzen Zuid-Holland op basis van jaarlijkse telling in juli. Teljaar 2008 is op 100% gesteld. De procentuele verandering tussen twee opeenvolgende jaren is gebaseerd op gebieden die beide jaren geteld zijn.

Tabel 3.6: Aantal ganzen per regio en per WBE en percentuele verandering ten opzichte van 2015

	Grauwe gans		Brandgans		Canadese gans		Nijlgans		Boerengans		Kolgans		Indische gans	
	2016	t.o.v. 2015	2016	t.o.v. 2015	2016	t.o.v. 2015	2016	t.o.v. 2015	2016	t.o.v. 2015	2016	t.o.v. 2015	2016	t.o.v. 2015
Regio Zuid-Holland Noord	14.635	-2%	2.157	-36%	3.110	20%	2.366	-35%	523	-23%	33	136%	49	-76%
Ade*	3.258	51%	145	-41%	741	3%	1.161	5%	65	51%	0	-	0	-100%
De Aarlanden*	3.773	38%	76	27%	260	2%	217	-3%	138	42%	4	-	13	-72%
De Gouwe Driehoek	1.008	-1%	709	37%	140	367%	86	10%	22	-	0	-	17	-
Driebruggen	1.708	-33%	654	-34%	406	95%	74	-18%	0	-100%	0	-	0	-
Duin en Bollenstreek*	978	-14%	17	-91%	240	-53%	287	-32%	50	-75%	0	-	0	-
Reeuwijkse Plassen	349	-67%	514	-44%	122	37%	52	-9%	58	0%	0	-	4	-60%
Rijnland Zuid	3.561	-16%	42	-90%	1.201	53%	489	-71%	190	-29%	29	107%	15	-90%
Regio Delfland en Schieland	10.094	14%	324	182%	5.782	39%	2.208	9%	862	32%	1	-93%	2	-33%
Delfland	4.180	-30%	265	215%	4.945	32%	1.531	-2%	629	41%	0	-100%	2	-33%
Schieland	5.914	107%	59	90%	837	101%	677	49%	233	13%	1	-	0	-
Regio Veenweiden	18.133	21%	936	-27%	3.557	11%	2.211	8%	308	-21%	360	-58%	3	-50%
Alblasserwaard-Oost	3.316	92%	76	-59%	1.375	23%	1.030	8%	71	-31%	116	-61%	1	-
Alblasserwaard-West	1.834	-10%	0	-100%	355	44%	197	0%	43	-26%	83	-44%	2	-67%
Krimpenerwaard	9.916	30%	331	97%	1.346	20%	770	1%	107	-31%	0	-	0	-
Tielervwaard West	599	-59%	419	-23%	12	-	7	-59%	3	-75%	158	-47%	0	-
Vijfheerenlanden	2.468	14%	110	-43%	469	-36%	207	85%	84	38%	3	-97%	0	-
Regio Noordelijke Delta	32.303	-2%	16.073	-13%	7.091	32%	3.919	-12%	754	58%	127	-65%	13	0%
Eiland IJsselmonde	5.040	305%	14	-7%	400	264%	559	156%	262	254%	1	-97%	0	-
Goeree-Overflakkee	9.267	-26%	10.786	-3%	1.596	50%	214	-2%	104	7%	0	-100%	0	-100%
Hoeksche Waard	11.055	-8%	2.333	-53%	3.171	24%	1.734	-49%	223	9%	2	-96%	8	14%
Hollands Diep	327	112%	0	-	23	-66%	271	4417%	5	-	0	-	0	-
Maasvlakte	892	74%	919	53%	602	103%	174	314%	15	-	0	-100%	0	-
Putten	4.175	2%	1.806	46%	1.062	24%	835	99%	82	134%	124	-55%	5	150%
Voorne	1.547	-36%	215	-63%	237	-44%	132	5%	63	-7%	0	-	0	-
Eindtotaal	75.165	5%	19.490	-16%	19.540	27%	10.704	-12%	2.447	11%	521	-58%	67	-71%

*Deze drie WBE's vallen onder de 20km zone van Schiphol.

4

Kwaliteit van telling

4.1

Telmethode en verwerking telgegevens

Telcoördinatoren van de WBE's voerden de aantallen ganzen in het registratiesysteem van de FBE (Dora). Ook de telresultaten van de terreinbeherende organisaties zijn opgenomen in Dora. De FBE Zuid-Holland heeft de telling gecoördineerd en de invoer van gegevens in Dora gecontroleerd. Na invoer en verzameling van aanvullende gegevens is alles verwerkt door CLM en is de rapportage opgesteld.

4.2

Mate van gebiedsdekking van de telling

Ten opzichte van vorig jaar is een redelijk vergelijkbaar areaal geteld. Enkele (natuur)gebieden zijn niet geteld.

Tellingen wildbeheereenheden

Alle WBE's hebben een gebiedsdekkende telsectorindeling die opgenomen is in Dora. De telresultaten zijn per telsector ingeleverd.

De telling op Goeree-Overflakkee is niet helemaal volgens telprotocol uitgevoerd, zie telling grote wateren paragraaf 3.1; pagina 13 van dit rapport.

De telling in Vijfheerenlanden is dit jaar niet gesplitst in natuurgebied en overig gebied, zoals in 2015 wel het geval was. Er is gebiedsdekkend geteld, maar alle gegevens zijn in Dora in één sector verwerkt die de gehele WBE omvat. Omdat gebiedsdekkend geteld is, zijn de gegevens wel meegenomen in de vergelijking. De vergelijking tussen natuurgebied en WBE gebied tussen de jaren 2015 en 2016 klopt dus niet, de vergelijking van de totalen klopt wel.

Tellingen natuurgebieden

Een aantal natuurgebieden en –gebiedjes is dit jaar niet geteld.

In Rijnland Zuid gaat het om kleinere gebieden van Staatsbosbeheer verdeeld over de WBE én de hele strook van de WBE die noordwestelijk van de A4 ligt. Hier liggen onder andere het Leidschendammerhout, de Vogelplas Starrevaart, park Vlietland en de Oostvlietpolder.

In Driebruggen zijn het Goudse Hout en het Reeuwijkse Hout niet geteld (beiden GZH).

In de Hoeksche Waard zijn dit jaar de Oude Maas (Staatsbosbeheer) en de Korendijkse Slikken (Natuurmonumenten) niet geteld.

Tellingen open water

De tellingen van open water gebeuren vanaf boten. Het Hollands Diep werd altijd al door de WBE Hoeksche Waard op de juiste teldag geteld. Dit jaar is het Haringvliet ook op de juiste teldag geteld. Dit is een sterke verbetering ten opzichte van eerdere jaren, omdat zich veel ganzen bevinden op het Haringvliet. Grevelingen wordt regelmatig door RWS geteld, maar tot nu toe niet op de teldag zelf. Gegevens van rond de teldag waren tijdens het opstellen van dit rapport niet beschikbaar.

RWS heeft wel gegevens van het Krammer en Volkerak beschikbaar gesteld. Deze gegevens beslaan echter het gehele open water, dus ook de gebieden die buiten de provincie liggen én daarnaast beslaat de telling de gebieden tussen land en water, tot aan de voet van de dijk. Hier tegenover stonden dit jaar gegevens van de WBE die het open water vanaf de dijk geteld hebben (dus de buitendijkse gebieden én het aangrenzende open water). De onderzoekers zijn van mening dat deze gegevens een nauwkeuriger beeld geven van het aantal dieren. Hierom is besloten de gegevens van de WBE te gebruiken.

4.3 Dubbeltellingen

Dubbeltellingen die ontstaan door verplaatsingen van (kleine groepen) ganzen zijn nauwelijks uit de gegevens te halen. Dat komt doordat niet met zekerheid kan worden gezegd of een bepaalde groep of een deel ervan tot een eerder getelde groep behoort. Tegelijkertijd bestaat ook de kans dat sommige groepen niet worden geteld, omdat ze bijvoorbeeld vertrekken voordat een gebied is geteld en arriveren op een plaats waar zojuist al geteld is. Omdat elk jaar op de zelfde manier gebiedsdekkend de hele provincie wordt geteld is de invloed van deze mogelijke dubbeltellingen en gemiste waarnemingen op de totale telresultaten gering.

Als het om grote groepen ganzen gaat (>1.000) zijn dubbeltellingen vaak wel uit de gegevens te halen. Deze vermoedelijke dubbeltellingen zijn achteraf te signaleren met behulp van de telkaarten en de telgegevens en door nabellen met de WBE en/of de TBO. Via digitale registratie van telgegevens in Dora kunnen eventuele dubbeltellingen bij invoer al worden geconstateerd.

4.4 Kwaliteit telling ten opzichte van 2015

De kwaliteit van de telling is goed door het invoeren van de telgegevens in Dora door de regionale telcoördinator die veel inzicht heeft in de gebiedssituatie en daardoor snel zicht heeft op onrealistische uitschieters en dubbeltellingen. Het analyseren van de resultaten uit natuurgebieden en overige gebieden kan efficiënter wanneer de naamgeving systematisch wordt gebruikt. De vergelijking van aantallen in natuurgebieden en overige gebieden met voorgaande jaren is niet met zekerheid te maken, omdat een grote groep het ene jaar in het natuurgebied en het andere jaar in het aangrenzend overig gebied kan worden waargenomen. Het totaal aantal ganzen binnen de WBE grenzen is vaak beter te vergelijken met het jaar daarvoor. Maar ook hier is sprake van grote verschuivingen, zie tabel 3.6.

Ten opzichte van vorig jaar is een vergelijkbaar areaal geteld. Enkele natuurgebieden zijn echter buiten de telling gebleven. Zeker bij een gebied als de Korendijkse Slikken (Hoeksche Waard) is ervan uit te gaan dat een substantieel aantal brandganzen buiten beeld blijft. Ook het ontbreken van een aaneengesloten gebied in Rijnland-Zuid vergroot de kans op buiten beeld blijven van grotere aantallen dieren. Het ontbreken van kleinere natuurgebieden in de telling heeft geen grote invloed op het totaalbeeld.

5

Aanbevelingen

5.1

Ontbrekende gebieden

1. Aanbeveling is om alle WBE's en terreinbeherende organisaties voorafgaand aan de telling een overzicht te sturen met natuurgebieden die binnen iedere afzonderlijke WBE vallen. Het overzicht maakt de telling beter bespreekbaar tussen WBE en TBO. Dit gebeurt jaarlijks en het is goed als dit wordt gecontinueerd. Daarnaast bevelen we aan dat voorafgaande aan de telling overleg plaatsvindt tussen WBE en terreinbeheerder.
2. WBE's en TBO's waar een of meerdere telsector(en) niet ingetekend en/of niet geteld zijn dit jaar, moeten daar komend jaar specifiek op worden gewezen. Zo wordt voorkomen dat meerdere jaren achter elkaar deze gebieden niet worden geteld. Het valt op dat het merendeel van de niet getelde telsectoren in 2016 onder beheer van TBO's valt.
3. Ook de telling van Rijkswaterstaat van Grevelingen dient regulier in de telling opgenomen te worden. Afstemming en vooraf afspraken met RWS en FBE is hier essentieel.
4. Het scheiden van de telresultaten uit natuurgebieden en overig gebied verdient aandacht voor enkele WBE's. De noodzaak hiervan moet duidelijker gecommuniceerd worden, opdat natuurgebieden een aparte telsector krijgen in Dora, maar ook om te zorgen dat aantallen uit die natuurgebieden ook als natuurgebied worden ingevoerd.
5. Bij de telling van het open water bij Krammer en Volkerak vanaf het land is geen onderscheid gemaakt tussen natuurgebied en open (grote) wateren. Het is wenselijk dat dat wel gebeurt.

Bronnen

Publicaties:

Hollander, den H.J. & A. Visser, 2012. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2012 - resultaten en aanbevelingen-. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Hollander, den H.J. & A. Visser, 2011. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2011 - resultaten en aanbevelingen-. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Jeugd van der, H.P. & V. de Boer, 2006. Zomerganzen in het Deltagebied in 2006. SOVON Inventarisatierapport2006/12. SOVON Vogelonderzoek, Beek-Ubbergen.

Keuper, D., 2015. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2015. CLM Onderzoek & Advies, Culemborg.

Keuper, D. & A. Visser, 2013. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2013. CLM Onderzoek & Advies, Culemborg.

Keuper, D. & A. Visser, 2014. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2014. CLM Onderzoek & Advies, Culemborg.

SOVON website, 2011. Herkenning exoten.

Tolkamp, W. & Guldmond, J.A., 2009. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2009 -resultaten en aanbevelingen-. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Visser, A., D. Keuper & A. Guldmond, 2014. Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2014-2019. Bijlage regioplan Noordelijke Delta. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Visser, A., Guldmond, J.A. & Tolkamp, W., 2010. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2010. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Bijlagen

Bijlage 1 Telprotocol met telformulier

Protocol zomertelling ganzen

Gezamenlijk protocol
voor de provinciale
zomertellingen van ganzen

Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen

**Vastgesteld:
April 2012**

Inleiding

Dit protocol is opgesteld ter bevordering van een gestandaardiseerde telling in de zomer van ganzen in Nederland. In de zomer (juli) bevinden zich in Nederland (zo goed als) alleen ganzen die ook in Nederland broeden. Het overgrote deel van deze in Nederland broedende vogels voltooien hun jaarcyclus in of nabij hun broedgebied. Deze ganzen worden overzomerende ganzen of zomerganzen genoemd en ook wel jaarrond ganzen of standganzen. Deze laatste termen dekken echter niet geheel de lading omdat een klein deel toch elders overwintert, zo is door halsbandonderzoek aangetoond (database geese.org). In de winter worden de zomerganzen in Nederland aangevuld met veel grotere aantallen ganzen die in het Arctisch gebied broeden.

Belang telgegevens

Deze zomertelling van ganzen heeft twee belangrijke doelen: een zo volledig mogelijk overzicht verkrijgen van het aantal ganzen per soort in de afzonderlijke provincies en het schatten van een landelijk totaaloverzicht van het aantal overzomerende ganzen. Provincies zijn verantwoordelijk voor het opstellen van het beleid en de faunabeheereenheden voor het opstellen van het faunabeheerplan. Om het beleid en het beheer te kunnen evalueren en eventueel bij te stellen zijn gegevens over de populatieontwikkeling nodig, evenals gegevens over schade en de uitgevoerde maatregelen. In het bestuur van elke faunabeheereenheid zijn de belangen van de verschillende typen grondgebruik vertegenwoordigd: jacht, landbouw, particulier grondbezit en natuurbeheer (terreinbeherende organisaties). Een breed gedragen protocol en (gezamenlijke) uitvoering van de telling door betrokken organisaties dragen bij aan betrouwbare en niet ter discussie staande populatiegegevens.

In de landelijke werkgroep zomertelling ganzen die dit protocol heeft opgesteld zijn de volgende organisaties vertegenwoordigd: SOVON, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV), Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland (afd. onderzoek en advies), Staatsbosbeheer, de Faunabeheereenheid (FBE) Zuid-Holland, FBE Utrecht, FBE Limburg, en CLM Onderzoek en Advies. Deze organisaties hebben de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan met het tellen en verwerken van de telgegevens en met het beheer van ganzen. De werkgroep zal ieder jaar de belangrijkste gegevens van de verschillende provinciale tellingen in een kort verslag opnemen.

Er is gekozen voor één landelijke teldag. Dit omdat ganzen provinciegrenzen kunnen overvliegen en zich niet gedurende het gehele zomerseizoen op dezelfde plaats bevinden. Met een simultane telling in de provincies kunnen gegevens uit verschillende provincies met elkaar worden vergeleken en kan een goede schatting worden gemaakt van het totale aantal ganzen in Nederland.

Telinstructie

Welke periode tellen

De beste telperiode is de tweede helft van juli (zie bijlage 3). In die tijd zit het broedseizoen er voor de meeste broedende ganzen op en vindt geen (vleugel)ruï meer plaats. De vogels verzamelen zich, verliezen wat van hun schuwheid en zijn daardoor gemakkelijker te tellen dan eerder in het seizoen. Bovendien vindt nauwelijks trek plaats, zodat geen 'vervuiling' van de telgegevens ontstaat door wintergasten die worden meegeteld. Begin augustus kan de graanoogst al plaatsvinden, waardoor juist wel sprake kan zijn van verplaatsingen.

Er is daarom gekozen om jaarlijks op **de derde zaterdag van juli** te tellen. Houd u zich ook aan deze datum. Afwijking hiervan kan dubbeltellingen als het gevolg van verplaatsingen in de hand werken. Alleen bij zeer ongunstige weers- of andere omstandigheden kan eventueel op een andere dag worden geteld. U wordt verzocht de teldatum en de reden van het verplaatsen van de teldatum te vermelden op het telformulier.

Welk tijdstip

Zomerganzen maken in juli 's ochtend vroeg en 's avonds foerageervluchten maar verblijven midden op de dag urenlang op dezelfde plek. Dit is het aangewezen tijdstip om ze te tellen. Een telling dient **tussen 9:30 en 16:00 uur** plaats te vinden, waarbij vanwege standaardisatie bij voorkeur direct om 9:30 uur wordt gestart.

Telgebieden/telsectoren

Belangrijk is dat er wordt geteld in vaste **telgebieden of telsectoren** (vanaf hier worden deze voor het gemak telgebieden genoemd). Een telgebied is een afgebakend gebied met een vaste, van te voren afgesproken en vastgelegde begrenzing dat binnen een dagdeel kan worden geteld. Voor de vergelijkbaarheid, om dubbeltellingen te voorkomen en voor de correcte uitwerking van de telling is het nodig om zich aan de vastgelegde begrenzing van de telgebieden te houden. Dit is belangrijk voor de standaardisatie van de telmethode en betrouwbaarheid van de resultaten.

Een telgebied dient **geheel doorkruist** te worden (en niet alleen daar geteld te worden waar men uit ervaring weet 'dat er ganzen zitten'), zonder delen twee keer te bezoeken (kans op dubbeltellingen). Dat geldt ook voor stedelijk gebied en bossen met wateren omdat daar tegenwoordig ook relevante aantallen aanwezig zijn. Het beste is om een vaste route te kiezen die jaarlijks wordt herhaald. Teken deze route in op een gebiedskaart zodat ook anderen deze route kunnen volgen en herhalen. Bij voorkeur dient een telgebied jaarlijks door dezelfde groep te worden geteld. Mocht dit niet mogelijk zijn, dan kan met behulp van de kaart in ieder geval een zelfde route worden aangehouden. Ga anders van tevoren zelf op verkenning of bestudeer een topografische kaart of luchtfoto.

Tellers

Tellingen dienen te worden uitgevoerd door **minimaal twee tellers**. Telgebieden kunnen het beste in gezamenlijk verband (vogelaars/jagers/terreinbeheerders/etc.) worden geteld zodat het draagvlak voor de telresultaten het grootst is. Bij grote groepen kunnen teams de verschillende soorten verdelen. In het ideale geval zijn minimaal drie tellers aanwezig: één concentreert zich als chauffeur op de route en telt eventueel mee, de tweede telt en de derde noteert en telt eventueel mee. Maak hierover van te

voren afspraken met elkaar. Wanneer een gebied door een grotere telploeg wordt bezocht, kunnen de taken nog gemakkelijker worden verdeeld (bijvoorbeeld een persoon telt de grauwe ganzen en soepganzen, een ander de Canadese ganzen en nijlganzen, en een derde maakt de notities).

Wijze van tellen

Alle ganzen **aan de grond ongeacht de soort**, worden geteld. **Overvliegende dieren worden niet meegeteld, opvliegende en net landende dieren wél**. Door overvliegende vogels niet mee te tellen worden dubbeltellingen voorkomen. Maak een aantekening als ze het telgebied uitvliegen. Jonge ganzen zijn in juli al lastig te onderscheiden van de ouderdieren. De jongen en ouderdieren hoeven daarom niet apart te worden opgeschreven. Voor alle soorten geldt dus dat het **totaal aantal ganzen, inclusief de jongen, wordt genoteerd**.

Vogels die zich buiten de grenzen van het eigen telgebied ophouden dienen NIET te worden meegeteld en genoteerd. Dit om verwarring en dubbeltellingen te voorkomen. Probeer jaarlijks, als de omstandigheden dit toelaten, de tijdsbesteding (intensiteit waarmee het gebied doorzocht wordt) per telgebied gelijk te houden zodat gegevens vergelijkbaar blijven.

Hybriden, kruisingen tussen twee verschillende soorten ganzen, worden ook meegeteld. Tegenwoordig worden regelmatig hybriden van diverse soorten ganzen waargenomen. Omdat soms erg lastig is te bepalen welke kruising tussen soorten heeft plaatsgevonden (kenmerken variëren nogal) wordt deze niet nader te bepalen groep tot "hybride" beperkt. Deze staan op het telformulier vermeld als 'overige ganzen/ soepgans'.

Alle groepen groter dan 50 exemplaren, ongeacht de soortensamenstelling, worden op het telformulier bij "**Groepen (> 50 ganzen)**" ingevuld en worden **op kaart gemarkeerd** met behulp van het volgnummer van het telformulier. Het intekenen geeft extra informatie en zo kunnen bij de verwerking van de gegevens bovendien eventuele dubbeltellingen gemakkelijker worden ontdekt. Individuele ganzen of ganzen die zich in groepen van minder dan 50 exemplaren bevinden, worden op het telformulier ingevuld bij "**Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)**" hoeven niet op kaart gemarkeerd te worden. Dit mag echter wel, maar in dat geval dient u deze bij "Groepen (>50 ganzen)" in te vullen met het bijbehorende volgnummer.

Zie bijlage 1 voor een voorbeeld van een ingevuld telformulier en gemarkeerde kaart.

Als er bepaalde ganzensoorten niet worden waargenomen dient na de telling een '0' ingevuld te worden bij het totaal van de betreffende soort. Wanneer er om wat voor reden dan ook niet is geteld, vul dan '**telling niet uitgevoerd**' in op het formulier en stuur het wel op naar de verwerker van de telling. Wanneer er immers niets is ingevuld of een formulier niet wordt opgestuurd is het niet duidelijk of er wel of niet geteld is. Het formulier dient altijd zo volledig mogelijk te worden ingevuld en te worden opgestuurd.

Groepen tot enkele tientallen vogels kunnen goed individueel worden geteld. Bij grotere groepen kan het noodzakelijk zijn om eenheden van vijf tot zelfs 100 vogels 'af te passen' op de groep. Bij 100en vogels kunnen het best groepen van minimaal 10 of 25 individuen afgepast worden, bij 1000en vogels kunnen het best groepen van 50 of 100 worden afgepast. Dit afpassen vereist een zekere ervaring en handigheid. Minder ervaren tellers wordt aangeraden om een **grote groep enkele malen te tellen** op de beschreven manier en dan het gemiddelde van de uitkomsten aan te houden. Het is aan te bevelen om al voor men begint met tellen snel een schatting van de grootte van de gehele groep te maken. Als

een groep halverwege de telling wordt verstoord en opvliegt is een nauwkeurige telling niet meer mogelijk. Bij groepen waar meerdere soorten ganzen zich ophouden kan het beste eerst de hele groep worden geteld en vervolgens de soorten apart. Het **bepalen van de soortensamenstelling door steekproeven wordt afgeraden** omdat verschillende soorten binnen de groep niet overal gelijk zijn verdeeld. De telgegevens dienen op het **speciale telformulier** te worden genoteerd en groepen worden op het **kaartje van het telgebied** gemarkeerd. Het kaartje is ook gemakkelijk voor de oriëntatie. Een potlood als schrijfmateriaal voldoet het beste bij nat weer.

Het lijkt voor de hand liggend, maar probeer te allen tijde **verstoring te voorkomen**, dus jaag geen groepen op behalve als het niet anders kan. Verjaging vergroot de kans op dubbeltellingen. Tellingen kunnen in veel gevallen gewoon van de openbare weg worden uitgevoerd.

In principe **zijn alle vervoermiddelen toegestaan**, maar probeer ieder jaar de telling wel met hetzelfde soort vervoermiddel uit te voeren. Fietsen en lopen maakt het mogelijk om een gebied nauwgezet te onderzoeken (en is milieuvriendelijk), tellen vanuit een auto kan nodig zijn in grote gebieden, bij minder goed weer en om eventuele verstoring te voorkomen. In sommige gevallen is het nodig een boot te gebruiken.

Een verrekijker is bij een telling onontbeerlijk. Een telescoop is een handige aanvulling en eigenlijk onmisbaar bij het tellen van grote en verre groepen. Bij het tellen kan een handteller goede diensten bewijzen (voor enkele euro's te bestellen via internet; zoek via Google). Een **vogelgids** is handig om bij twijfel de kenmerken op te zoeken en de waarneming te bevestigen.

Samenvattend

- Derde zaterdag in juli.
- 09.30-16.00 uur.
- Vlakdekkende telling in telgebieden.
- Vlakdekkend dus gebied wordt geheel doorkruist.
- Ganzen buiten het telgebied worden niet geteld.
- Probeer verstoring te vermijden.
- Minstens 2 tellers, liefst drie.
- Alle ganzen (oude en jonge) worden geteld, ongeacht de soort.
- Hybriden tellen we mee onder het kopje 'overige ganzen/ soepgans'.
- Overvliegende dieren worden NIET meegeteld.
- Net landende (invallende) vogels worden wel geteld (behalve als men zeker weet dat de groep al geteld is), opvliegende vogels eveneens.
- Groepen >50 stuks: invullen bij "Groepen (> 50 ganzen)" en op kaart markeren met het volgnummer.
- Losse individuen en groepen <50: invullen bij "Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)"
- "0" wordt ingevuld, indien van een soort of van alle soorten geen vogels zijn gezien.
- Vul "telling niet uitgevoerd" in, indien een telgebied niet is geteld.
- Tijdsbesteding per telgebied wordt (jaarlijks) vergelijkbaar gehouden.
- Alle vervoermiddelen zijn toegestaan.
- Kennis van het terrein is belangrijk.
- Uitrusting: verrekijker, telformulieren, telgebiedkaart, deze handleiding. Verder zijn handig: telescoop, vogelgids en handteller.

Dit formulier kopiëren voor de tellers

Telformulier zomerganzen
per telgebied

Telgebied nr: _____

Naam telgebied: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

Telefoonnummers _____

Emailadressen _____

Tellende organisaties: TBO/ WBE/ Vogelwerkgroep/ Overig (omcirkelen)

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Wijze van verplaatsing: auto/ fiets/ boot/ te voet (omcirkelen)

Weersgesteldheid: _____

Is het hele telgebied geteld? ja/ nee (omcirkelen)

Zo nee, wat was daarvan de oorzaak?

Tabel zie ommezijde!

	Onderverdeling							Totaal aantal
	Grauwe gans	Kol gans	Brand gans	Canad. gans	Indisch. gans	Nijl gans	Overige ganzen/soepgans	
Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)								
Subtotaal								
Groepen (> 50 ganzen)	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
	8							
	9							
	10							
	11							
	12							
	13							
	14							
	15							
	16							
	17							
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								
Totaal: (Σ)								

BIJLAGE 1: Uitleg ten aanzien van het gebruik van het telformulier.

In dit voorbeeld zijn de telgegevens van telgebied nr. 1, de Amerongse Bovenpolder ingevuld. Dit telgebied betreft slechts één van de tien telgebieden die deel uitmaken van “de Waarden van Rijn en Lek”. Voor elk telgebied heeft men dan ook een apart formulier nodig.

De tijdstippen van begin en einde van de telling zijn die van de telling in dit telgebied, dus niet van de totale telling in “de Waarden”.

Van belang is ook dat aangegeven wordt of het hele telgebied is geteld en, indien dat niet het geval is, wat daarvan de oorzaak is.

- In de tabel wordt een onderscheid gemaakt tussen kleine groepjes ganzen en groepen die groter zijn dan 50 stuks. In alle gevallen kan zo'n groep natuurlijk uit meerdere soorten bestaan.
- Zo staat er in de bovenste helft van de tabel een groep vermeld met 36 grauwe ganzen en 5 brandganzen (samen 41 stuks). Er staat ook een klein groepje grauwe ganzen in van 9 dieren en bv een waarneming van 2 Canadese ganzen.
- In het onderste deel van de tabel gaat het om waarnemingen van groepen van meer dan 50 dieren. Deze waarnemingen worden daarnaast ook nog gemarkeerd op een kaartje van het gebied, zodat bij de centrale verwerking van de resultaten duidelijk wordt waar de grootste concentraties per soort te vinden zijn.

Dit formulier kopiëren voor de tellers

Telformulier zomerganzen
per telgebied

Telgebied nr: 1
Naam telgebied: Amerongse Bovenpolder
Datum telling: 20 juli 2011

Naam tellers: R. R. Schuurmans
C. Simons

Telefoonnummers 06-
0317 -

Emailadressen r.schuurmans@
ch. simons @

Tellende organisaties: TBO / WBE / Vogelwerkgroep / Overig (omcirkelen)

Tijdstip begin telling: 9.30 uur Tijdstip eind telling: 10.10 uur

Wijze van verplaatsing: auto / fiets / boot / te voet (omcirkelen)

Weersgesteldheid: helder, goed zicht

Is het hele telgebied geteld? ja / nee (omcirkelen)

Zo nee, wat was daarvan de oorzaak?

Tabel zie ommezijde!

	Onderverdeling							Totaal aantal
	Grauwe gans	Kol gans	Brand gans	Canad. gans	Indisch. gans	Nijl gans	Overige ganzen/soepgans	
Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)			5		1			1
	36							41
	14						18	32
	4							4
	9							9
	47							47
				2				2
						15		15
	Subtotaal	110	0	5	2	1	15	18
Groepen (> 50 ganzen)	1	137		46	7			190
	2	566				145		711
	3	59						59
	4			48	4			52
	5					1688		
	6							
	7							
	8							
	9							
	10							
	11							
	12							
	13							
	14							
	15							
16								
17								
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								
Totaal: (Σ)	872	0	99	13	1	1848	18	2851

BIJLAGE 2: Teltips voor grote groepen

Aanbevelingen voor het tellen van grote groepen vogels zijn:

- Kleine groepen zoveel mogelijk individueel/per vogel tellen
- Door 5 of 10 vogels te tellen en vervolgens geschatte groepjes van deze grootte af te passen op de gehele groep kan men relatief snel het groepsaantal schatten. Deze snelheid is bijvoorbeeld gewenst als men verwacht dat de groep wegvlucht door de nadering van een voer- of vaartuig. In erg grote groepen kan men op deze manier zelfs groepjes van 50 of 100 individuen afpassen.
- Een groep kan twee tot 3 keer worden geteld om de juistheid van de telling te bevestigen. Wanneer het aantal van de twee tellingen ver uiteen ligt kan er nog een derde keer worden geteld.
- Het is aan te bevelen om al voor men begint met tellen snel een schatting van de grootte van de gehele groep te maken. Als een groep halverwege de telling wordt verstoord en opvliegt is een nauwkeurige telling niet meer mogelijk.
- In groepen waar meerdere soorten ganzen zich ophouden kan het lastig zijn om alle soorten apart te tellen. Mogelijk kan eerst de hele groep worden geteld en vervolgens de minst talrijke soorten apart. Het bepalen van de soortensamenstelling middels steekproeven is niet aan te raden omdat verschillende soorten binnen de groep niet overal gelijk zijn verdeeld.

Bijlage 3: Teldatum van de zomertelling ganzen

Voor verschillende zomertellingen van ganzen is in het verleden uitgebreid onderzocht welke teldatum het meest geschikt is. De tweede helft van juli is steeds als meest geschikte periode voor een gebiedsdekkende telling uit de bus gekomen.¹

Zichtbaarheid ganzen

Overwinterende of doortrekkende ganzen, met name brandganzen, kunnen nog tot eind mei in Nederland worden waargenomen (zie onderstaand figuur, in blauw). Een telling daarna, in mei of juni, kent als probleem dat dan veel ganzen broeden en erg teruggetrokken leven (zie onderstaand figuur, in rood). De verminderde zichtbaarheid maakt een gebiedsdekkende telling tijdens de broedperiode zeer lastig.

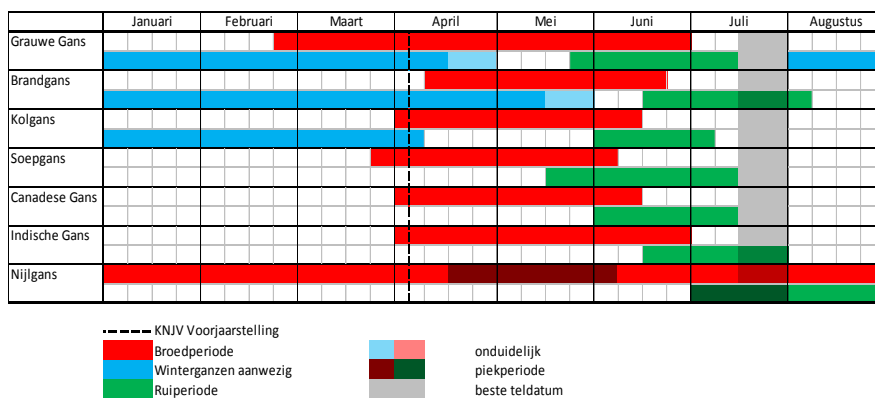
Wel staan in juli sommige gewassen (bijvoorbeeld graangewassen) hoog. Als ganzen in deze gewassen foerageren zijn deze niet goed zichtbaar. Volgens ganzenonderzoekers van SOVON foerageren ganzen in de zomer voornamelijk in de (vroeg) ochtend en in de avond. Als een telling vanaf 9.30 plaatsvindt zullen hoge gewassen over het algemeen geen problemen opleveren omdat de ganzen dan al weer naar de rustgebieden zijn teruggekeerd.

De broedperiode wordt direct gevolgd door de ruiperiode (zie onderstaand figuur, in groen). Ruiende grauwe ganzen zitten dan verscholen in rietmoerassen. Grauwe ganzen zijn half juli klaar met de rui. Daarna, in de tweede helft van juli, kunnen de ganzen het beste geteld worden. Hoewel brandganzen in de tweede helft van juli nog in de rui kunnen zijn, is deze soort volgens ganzenonderzoekers goed zichtbaar (in tegenstelling tot grauwe ganzen), omdat ze zich dan op open water bevinden. Ook nijlganzen ruien in juli, maar zijn juist dan goed te tellen omdat ze zich in grote rui groepen op het water verzamelen.

Grootschalige verspreidingen

De maand augustus is minder geschikt voor een zomerganzentelling voornamelijk vanwege de vele grootschalige vliegbewegingen die plaatsvinden na de oogst van gewassen. Een telling in die periode zou daarom geen goed beeld opleveren van het aantal ganzen binnen de provincie in voorgaande maanden. Bovendien arriveren de eerste winterganzen vanaf begin augustus al in het noorden en westen van het land.

¹ Van Dorst 2011. Teldata en methode voor overzomerende ganzen in Nederland. KNJV.

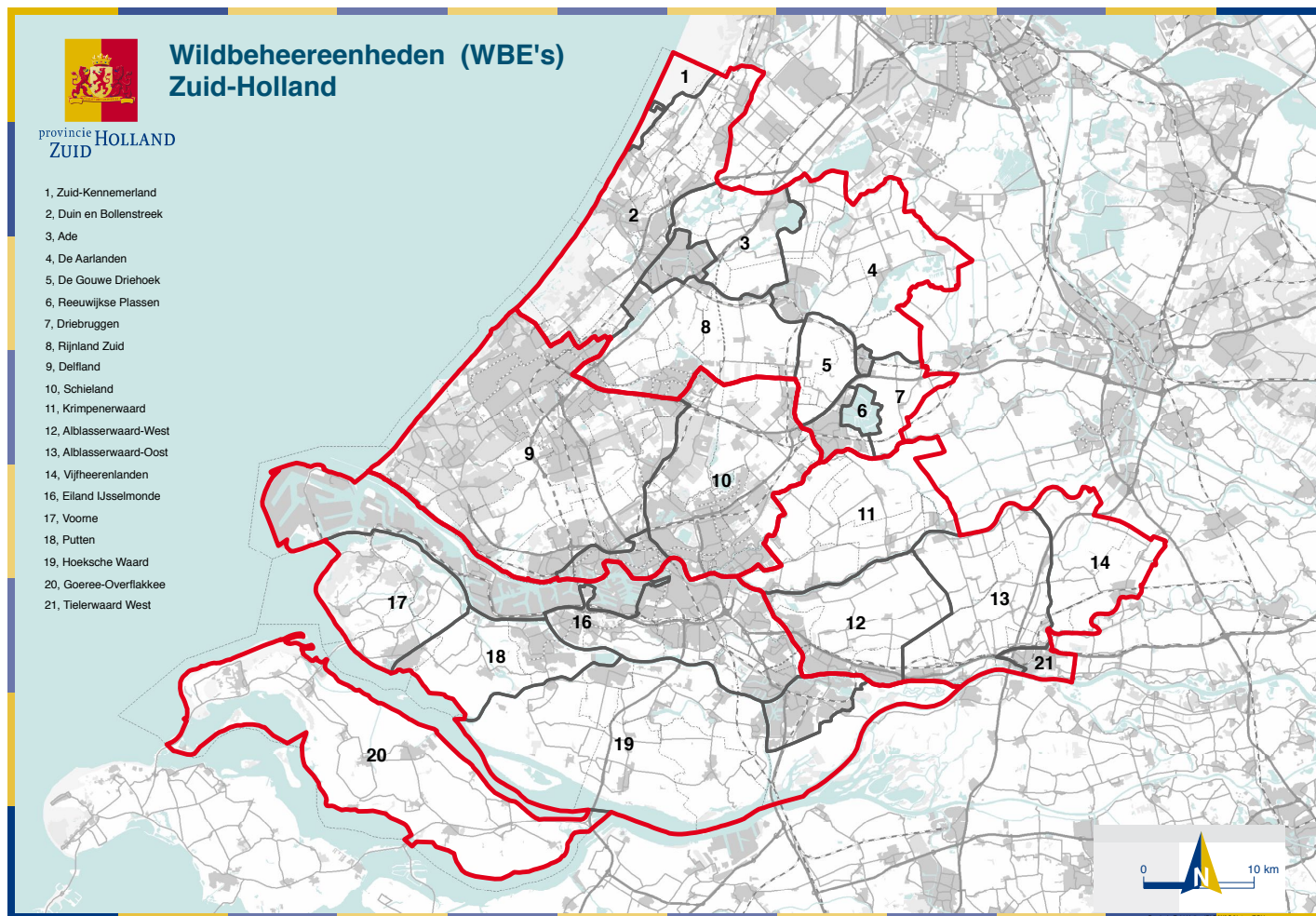
Bijlage 2 Vergelijking aantal getelde ganzen per WBE

Aantallen voor de gebieden die zowel in 2015 als in 2016 zijn geteld.

	Grauwe gans		Brandgans		Canadese gans		Nijlgans		Boerengan		Kolgans		Indische gans	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Ade	2.154	3.258	245	145	718	741	1.109	1.161	43	65	0	0	1	0
TBO	518	893	104	132	123	117	475	366	0	42	0	0	0	0
WBE	1.636	2.365	141	13	595	624	634	795	43	23	0	0	1	0
Alblasserwaard-Oost	1.730	3.316	187	76	1.115	1.375	957	1.030	103	71	294	116	0	1
TBO	655	402	125	25	30	65	75	55	35	35	50	0	0	0
WBE	1.075	2.914	62	51	1.085	1.310	882	975	68	36	244	116	0	1
Alblasserwaard-West	2.039	1.834	186	0	246	355	197	197	58	43	147	83	6	2
WBE	2.039	1.834	186	0	246	355	197	197	58	43	147	83	6	2
De Aarlanden	2.736	3.773	60	76	255	260	224	217	97	138	0	4	47	13
TBO	1.649	1.087	5	10	121	101	101	28	37	13	0	0	0	0
WBE	1.087	2.686	55	66	134	159	123	189	60	125	0	4	47	13
De Gouwe Driehoek	1.020	1.008	519	709	30	140	78	86	0	22	0	0	0	17
WBE	1.020	1.008	519	709	30	140	78	86	0	22	0	0	0	17
Delfland	5.982	4.180	84	265	3.739	4.945	1.565	1.531	445	629	14	0	3	2
TBO	2.185	1.165	4	0	552	625	258	56	24	31	0	0	1	0
WBE	3.797	3.015	80	265	3.187	4.320	1.307	1.475	421	598	14	0	2	2
Driebruggen	2.540	1.708	991	654	208	406	90	74	10	0	0	0	0	0
WBE	2.540	1.708	991	654	208	406	90	74	10	0	0	0	0	0
Duin en Bollenstreek	1.134	978	191	17	509	240	421	287	203	50	0	0	0	0
TBO	115	19	5	0	143	50	40	13	27	24	0	0	0	0
WBE	1.019	959	186	17	366	190	381	274	176	26	0	0	0	0
Eiland IJsselmonde	1.243	5.040	15	14	110	400	218	559	74	262	35	1	0	0
WBE	1.243	5.040	15	14	110	400	218	559	74	262	35	1	0	0
Goeree-Overflakkee	12.552	9.267	11.158	10.786	1.062	1.596	219	214	97	104	6	0	3	0
TBO	1.838	3.388	7.243	6.492	829	1.535	6	150	33	98	0	0	0	0
WBE	10.714	5.879	3.915	4.294	233	61	213	64	64	6	6	0	3	0
Hoeksche Waard	12.005	11.055	4.964	2.333	2.563	3.171	3.430	1.734	204	223	51	2	7	8
TBO	1.301	662	3.056	1.351	191	164	10	37	7	0	21	2	0	0
WBE	10.704	10.393	1.908	982	2.372	3.007	3.420	1.697	197	223	30	0	7	8
Hollands Diep	154	327	0	0	67	23	6	271	0	5	0	0	0	0
Krimpenerwaard	7.612	9.916	168	331	1.119	1.346	765	770	155	107	0	0	0	0
TBO	3.687	3.918	15	178	596	731	158	143	80	71	0	0	0	0
WBE	3.925	5.998	153	153	523	615	607	627	75	36	0	0	0	0
Maasvlakte	514	892	601	919	296	602	42	174	0	15	3	0	0	0
WBE	514	892	601	919	296	602	42	174	0	15	3	0	0	0
Putten	4.085	4.175	1.237	1.806	858	1.062	419	835	35	82	273	124	2	5
TBO	2.329	2.108	896	1.275	405	295	255	450	6	0	30	98	1	0
WBE	1.756	2.067	341	531	453	767	164	385	29	82	243	26	1	5
Reeuwijkse Plassen	1.069	349	912	514	89	122	57	52	58	58	0	0	10	4
WBE	1.069	349	912	514	89	122	57	52	58	58	0	0	10	4
Rijnland Zuid	4.220	3.561	440	42	785	1.201	1.674	489	267	190	14	29	150	15
WBE	4.220	3.561	440	42	785	1.201	1.674	489	267	190	14	29	150	15
Schieland	2.858	5.914	31	59	417	837	454	677	206	233	0	1	0	0
TBO	434	2.342	31	12	32	371	35	22	35	4	0	0	0	0
WBE	2.424	3.572	0	47	385	466	419	655	171	229	0	1	0	0
Tielervaard West	1.445	599	547	419	0	12	17	7	12	3	300	158	0	0
WBE	1.445	599	547	419	0	12	17	7	12	3	300	158	0	0
Vijfheerenlanden	2.174	2.468	194	110	731	469	112	207	61	84	109	3	0	0
TBO	689		173		185		33		0		109		0	
WBE	1.485	2.468	21	110	546	469	79	207	61	84	0	3	0	0
Voorne	2.409	1.547	584	215	420	237	126	132	68	63	0	0	1	0
TBO	813	947	578	208	200	109	53	40	6	3	0	0	0	0
WBE	1.596	600	6	7	220	128	73	92	62	60	0	0	1	0
Eindtotaal	71.675	75.165	23.314	19.490	15.337	19.540	12.180	10.704	2.196	2.447	1.246	521	230	67

Bijlage 3 Vergelijking aantal getelde ganzen per regio met faunabeheerplan

WBE's in Zuid-Holland (genummerd) en de vier regio's (rood omlijnd) met een eigen regioplan. Enkele grote steden en het havengebied van Rotterdam maken geen deel uit van een WBE.

Aantallen per regioplan voor de gebieden die zowel in 2015 als in 2016 zijn geteld.

Regioplan	Grauwe gans		Brandgans		Canadese gans		Nijlgans		Boerengans		Kolgans		Indische gans	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Zuid-Holland Noord	14.873	14.635	3.358	2.157	2.594	3.110	3.653	2.366	678	523	14	33	208	49
Delfland en Schieland	8.840	10.094	115	324	4.156	5.782	2.019	2.208	651	862	14	1	3	2
Veenweiden	15.000	18.133	1.282	936	3.211	3.557	2.048	2.211	389	308	850	360	6	3
Noordelijke Delta	32.962	32.303	18.559	16.073	5.376	7.091	4.460	3.919	478	754	368	127	13	13
Totaal	71.675	75.165	23.314	19.490	15.337	19.540	12.180	10.704	2.196	2.447	1.246	521	230	67

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

F 0345 470 799

www.clm.nl